

Вимоги до методики проведення уроку:

- мотивація і диференціація навчання;
- високий ступінь самостійної розумової діяльності учнів, їх пізнавальної активності;
- охоплення роботою всіх учнів;
- виховання інтересу до історії;
- правильний вибір типу і структури уроку, засобів і методів його проведення в залежності від очікуваних результатів (дидактичної мети);
- відповідність прийомів навчання педагогічному задуму, змісті і пізнавальним можливостям учнів.

III. Психолого-гігієнічні вимоги до організації уроку:

- педагогічний такт учителя;
- культура мовлення, емоційність, темп мовлення;
- врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів;
- контакт з класом, наявність активної взаємодії та співпраці;
- дотримання санітарно-гігієнічних норм.

У сучасній дидактиці існує кілька підходів до класифікації уроків: за дидактичною метою, за метою організації пізнавальної діяльності, основними етапами навчального процесу, методами навчання, способами організації навчальної діяльності учнів.

Дидактична мета є найважливішою складовою, пусковим моментом процесу навчання, тому класифікація за цією ознакою найбільш близька до реального уроку. У цій класифікації розрізняють:

- уроки засвоєння нового навчального матеріалу;
- уроки формування і вдосконалення умінь та навичок;
- уроки закріплення та застосування знань, умінь та навичок;
- уроки узагальнення та систематизації знань;
- уроки контролю і корекції знань, умінь та навичок;
- комбіновані уроки.

Питання вибору типу і відповідно структури уроку (його складових елементів, кроків, які треба здійснити для досягнення дидактичної мети) потребує ретельного обмірковування і врахування таких умов: змісту навчального матеріалу, віку учнів, місця конкретного уроку в системі уроків з певної теми, дидактичних можливостей і функцій різних методів та навчальних технологій. Тобто спочатку вчитель визначає, що планує зробити, а потім як і якими засобами.

Коротко зупинимось на характеристичі кожного типу уроків.

Уроки вивчення нового навчального матеріалу. Метою цього типу уроків є оволодіння учнями новим матеріалом та новими способами діяльності. Найбільш ефективно процес засвоєння нових понять, умінь і навичок здійснюється учнями в ході активної діяльності, зумовленої застосуванням учителем різноманітних методів, засобів навчання та технологій

Уроки формування і вдосконалення умінь та навичок. На уроках цього типу вирішуються такі дидактичні задачі:

- а) повторення і закріплення раніше засвоєних знань із застосування вже сформованих умінь та навичок;
- б) формування нових умінь та навичок;
- в) контроль за вивченням нового навчального матеріалу і вдосконаленням знань, умінь та навичок.

Уроки закріплення та застосування знань, умінь та навичок передбачають наявність в учнів певної кількості попередньо засвоєних знань, умінь та навичок, які шляхом послідовного розв'язання учнями навчальних завдань ведуть до досягнення дидактичної мети.

Уроки узагальнення та систематизації знань. Уроки цього типу націлені на вирішення двох основних дидактичних завдань:

- а) перевірку і встановлення рівня оволодіння учнями основами теоретичних знань і способами пізнавальної діяльності;
- б) повторення, корекцію і більш глибоке осмислення навчального матеріалу.

Уроки контролю та корекції знань, умінь та навичок. Уроки цього типу призначені для:

- а) контролю за рівнем засвоєння учнями теоретичного матеріалу, сформованістю умінь та навичок;

б) корекції засвоєних учнями знань, умінь та навичок.

Структура уроку, тобто послідовність його частин і елементів, залежить передусім від мети та змісту уроку і не може будуватись стихійно. Проте не може бути й універсальних схем, придатних для всіх випадків організації навчання.

Комбінований урок традиційно переважає в навчанні, особливо в середніх класах. Такий урок поєднує дві-три провідних дидактичних цілі (наприклад, засвоєння і застосування знань). Тому він може містити в собі елементи інших типів уроку.

У сучасній школі широко використовуються так звані "**нетрадиційні уроки**". Саме "нетрадиційний урок" спрямований на найбільш повне врахування вікових особливостей, інтересів, нахилів, здібностей кожного учня. В ньому також є елементи традиційних уроків – сприймання нового матеріалу, його засвоєння, осмислення, узагальнення, застосування, але в незвичних формах. Проведення нетрадиційного уроку передбачає досить ґрунтовний, тривалий підготовчий етап з чітко визначеною послідовністю дій. Класифікація нетрадиційних уроків досить складна. Одні уроки пов'язані з інтеграцією змісту різних предметів і ґрунтуються на міжпредметних зв'язках, другі – запозичили форму з суспільної практики (дослідження, коментар, репортаж), треті імітують публічні форми спілкування (конференція, мітинг, дискусія, аукціон), четверті базуються на імітації діяльності установ чи організацій (суд, засідання парламенту).

Кожен із перелічених типів уроку має певну **структуру**. Під структурою уроку розуміється поєднання певних ланок процесу навчання, обумовлене дидактичною метою заняття і реалізоване в конкретному типі уроку. Структурні елементи майже усі реалізуються на уроках, але є уроки, на яких переважає та чи інша ланка процесу навчання.

Традиційними структурними компонентами уроку є:

1) Організаційний момент складається з зовнішньої сторони - підготовка робочого місця, вітання, перевірка відсутніх і внутрішньої сторони - підготовки учнів до уроку. Друге завдання не терпить формалізму і шаблонів у «відкритті уроку». На цьому етапі починається створення сприятливої психологічної атмосфери уроку.

2) Актуалізація опорних знань, умінь та уявлень учнів або підготовка школярів до сприйняття нової теми - це мікроелемент уроку, в якій плавно перетікає внутрішній організаційний момент. Тут у вигляді короткої вступної бесіди чи постановкою проблемного завдання актуалізуються раніше отримані знання і сформовані вміння, життєві та інші уявлення учнів. Цей елемент структури є підготовчим на уроці засвоєння нових знань, тому бажано знайти максимально економічні з точки зору часу прийоми і засоби короткого повторення опорних знань. Це можуть бути: перегляд тексту підручника, наочних посібників, стисла інформація вчителя з метою щось нагадати учням. Інколи актуалізація може відбуватись декілька разів за перебігом уроку, якщо, наприклад, зміст теми потребує постійного порівняння матеріалу, що засвоюється з вивченим. Для актуалізації умінь, навичок, наприклад на уроці формування і вдосконалення умінь та навичок, бажано повторити з учнями структуру відповідних прийомів навчальної роботи і запропонувати завдання на застосування умінь.

3) Мотивація навчальної діяльності - це етап, метою якого є сфокусувати увагу учнів на проблемі й викликати інтерес до обговорюваної теми. Мотивація є своєрідною психологічною паузою, яка дозволяє учням насамперед усвідомити, що вони зараз почнуть вивчати інший (після попереднього уроку) предмет, що перед ними інший учитель і зовсім інші завдання. Крім того, кожна тема, яку ми вивчаємо з учнями, відповідно до фундаментальних положень теорії психолого-філософського пізнання, може реально вважатись засвоєною, якщо вона (тема) стала основою для розвитку в особистості суб'єкта пізнання власних новоутворень: у його свідомості, в емоційно-ціннісній сфері тощо. Отже суб'єкт навчання має бути налаштований на ефективний процес пізнання, мати в ньому особистісну, власну зацікавленість, усвідомлювати, що і для чого він зараз буде робити. Без виникнення цих внутрішніх підвалин: мотивів учіння і мотивації пізнавальної діяльності не може бути ефективного пізнання.

З цією метою можуть бути використовувані прийоми, що створюють проблемні ситуації, викликають у дітей подив, інтерес до змісту знань та процесу їх отримання, підкреслюють парадоксальність явищ та подій. Це може бути і коротка розповідь учителя, і бесіда, і демонстрація наочності, й нескладна інтерактивна технологія («мозковий штурм», «мікрофон», асоціації тощо). Мотивація чітко пов'язана з темою уроку, вона психологічно готує учнів до її сприйняття, налаштовує їх на розв'язання певних проблем. Як правило, матеріал, вербалізований (словесно оформлений) учнями під час мотивації, наприкінці підсумовується і стає «місточком» для представлення теми уроку. Якщо перед цим етапом проводилася перевірка знань і умінь, то змістом підготовки школярів до сприйняття нової теми буде резюме вчителя з розглянутих питань і їхній зв'язок з новим навчальним матеріалом.

Бажано щоразу знаходити оригінальні слова і прийоми, щоб налаштувати учнів на вивчення певної теми, на участь у запланованій роботі чи підкреслити особливу значимість даного заняття.

4) Оголошення, представлення теми та очікуваних навчальних результатів - це елемент уроку, мета якого - забезпечити розуміння учнями змісту їхньої діяльності, тобто того, чого вони повинні досягти в результаті уроку і чого від них чекає вчитель.

Насамперед учитель чітко формулює тему уроку й визначає місце уроку в розділі й курсі, його зв'язок з попередніми уроками, повідомляються навчальні задачі (план уроку).

Потім треба виголосити очікувані результати уроку. Щоб визначити для себе майбутні результати уроку, учні інколи мають озвучити своє особисте ставлення до суті та структури вибраних способів навчальної діяльності та спланувати свої дії по засвоєнню та застосуванню знань, передбачених темою. Формулювання очікуваних результатів уроку (які по суті є тим, що ми традиційно називаємо дидактичною метою уроку) є іншим, аніж ми можемо побачити це у значній кількості існуючих методичних чи дидактичних посібників. Оскільки це є принциповий момент компетентнісного підходу до навчання, розглянемо його більш ґрунтовно.

Формулювання результатів уроку, щоб сприяти успішності навчання учнів, має відповідати таким вимогам:

- висвітлювати результати діяльності на уроці учнів, а не вчителя, і бути сформульованим таким чином: «Після цього уроку учні зможуть...»;

чітко відбивати рівень навчальних досягнень, який очікується в результаті уроку. Тому воно має передбачати: обсяг і рівень засвоєння знань учнів, що буде забезпечений на уроці; обсяг і рівень розвитку навичок і умінь, якого буде досягнуто після уроку; розвиток (формування) емоційно-ціннісної сфери учня, яка забезпечує формування переконань, характеру, вплив на поведінку тощо. Останній компонент навчальних результатів, до якого можна прагнути на окремому уроці, це - визначення, усвідомлення або формування емоційно-наповненого ставлення, відношення учнів до тих явищ, подій, процесів, що є предметом вивчення на уроці. Отже, результати мають бути сформульовані за допомогою відповідних дієслів, наприклад знання: пояснювати, визначати, характеризувати, порівнювати, відрізняти... тощо; уміння і навички: дискутувати, аргументувати думку, дати власну оцінку, проаналізувати тощо; ставлення: сформувати та висловлювати власне ставлення до..., пояснювати своє відношення до...;

- щоб було зрозуміло, як можна виміряти такі результати, коли їх буде досягнуто, наприклад: якщо після вашого уроку учні вмітимуть «пояснювати суть історичного явища та наводити приклади подібних явищ» - це легко перевірити і виміряти в оціночних балах, врахувавши, наприклад, точність і повноту пояснення і кількість прикладів, які наведено;

- бути коротким, ясним і абсолютно зрозумілим і для учнів, і для самого учителя, і для батьків учнів, і для інших вчителів, і для директора школи або завуча, який має перевіряти ваш урок з погляду на те, чи досяг він очікуваних результатів.

Таким чином, формулювання результатів учителем під час проектування уроку є обов'язковою і важливою процедурою. У сучасному навчанні це надзвичайно важливо, оскільки розбудова уроку неможлива без чіткого визначення дидактичної мети. Вірно сформульовані, а потім досягнені результати - 90 % відсотків успіху.

Але досягти результатів ми можемо, тільки залучивши учнів до діяльності. Отже, вони теж повинні розуміти, для чого вони прийшли на урок, до чого їм треба прагнути і як будуть перевірятись їх досягнення. Еталонною є ситуація, коли після уроку учень не тільки знає, розуміє, чого він досягнув, а й чого він хотів би, мав би досягти на наступному уроці з історії, чого він взагалі хоче від учителя і курсу для свого життя.

Для того щоб почати з учнями спільний процес руху до результатів навчання, в цій частині уроку потрібно:

- назвати тему уроку або попросити когось з учнів прочитати її;

- якщо назва теми містить нові слова або проблемні питання, звернути на це увагу учнів;

- попросити когось з учнів оголосити очікувані результати за текстом посібника або за записом на дошці зробленим заздалегідь, пояснити необхідне, якщо мова йде про нові поняття, способи діяльності тощо;

- нагадати учням, що наприкінці уроку буде перевірено наскільки вони досягають таких результатів. Якщо це важливо, треба також пояснити учням, як буде оцінено їхні досягнення в балах.

Деякі методисти поряд з очікуваними результатами рекомендують у контексті уроку записувати мету (цілі уроку). Мета уроку обумовлена необхідністю навчання, виховання і розвитку учнів. Конкретні виховні і розвиваючі завдання кожного уроку повинні бути значною мірою орієнтовані на можливості учнів того або іншого класу.

Сформулювати навчальну мету уроку - це значить визначити його головну ідею, основні події, що розкривають явища, які повинні бути міцно засвоєні учнями. Намітити виховну мету уроку практиканту допоможе не тільки вчитель-методист, а й знання переліку загальних завдань виховання, із яких він відбере ті, що найбільш ясно й емоційно можуть бути забезпечені матеріалом і методикою даного уроку. Формуючи розвиваючу мету, практикант спирається на перелік обов'язкових компетентностей, визначених програмою, й одночасно враховує, якими вміннями реально володіють учні даного класу і які можливості дає матеріал уроку для їхнього розвитку, формування тої або іншої компетентності на визначеному рівні складності.

Наприклад, мету уроку за темою «Передумови і початок національно-визвольної війни українського народу проти польського панування» можна сформулювати так:

- розкрити причини національно-визвольної війни, показати учням, які події стали початком війни та у чому полягала роль Богдана Хмельницького;

- виховувати співчуття учнів до долі простих людей та боротьби українського народу проти польських поневолювачів;

- розвивати вміння відтворювати загальну картину подій на основі окремих фактів, визначити причинно-наслідкові зв'язки, робити узагальнюючі висновки, працювати з історичною картою.

Очікувані результати з цієї теми будуть наступні:

Після цього уроку учні зможуть на основі опрацювання різних джерел інформації (тексту підручника, документа, карти та картини):

- сформулювати причини визвольної війни та розкривати кожну з них на конкретних прикладах;

- описувати події початку війни та показувати їх на карті;

- сформулювати узагальнюючі висновки щодо причин і характеру війни;

- характеризувати діяльність Б. Хмельницького;

- висловлювати власне ставлення щодо подій весни-літа 1648 року.

5) Вивчення нового матеріалу (його первинне сприйняття) - перший з перерахованих компонентів уроку, що має самостійне і самодостатнє значення. Робота вчителя на заняттях, де цей компонент є головним чи одним з основних (на уроках засвоєння нових знань і комбінованих уроків), спрямована на оволодіння учнями новими знаннями й вміннями, на реалізацію закладеного в них виховного і розвиваючого потенціалу.

Значну частину часу на цьому етапі може зайняти розповідь учителя. Якщо розповідь посідає центральне місце, то вся інша робота підкоряється цьому способу організації пізнавальної діяльності. Розповідь будуватиметься з урахуванням віку і психологічних особливостей учнів. Так, учні 5-7 класів не можуть утримувати увагу на чомусь одному тривалий час, для підтримки уваги їм потрібна зміна діяльності.

Виходячи з цього, вивчення нового містить не тільки викладення матеріалу вчителем, але й активну діяльність самих учнів. Вони отримують знання в результаті аналізу ілюстрацій і навчальних картин, технічних засобів навчання (діафільмів, діалозитивів, відеофільмів), читання підручника і роботи з картою, аналізу документів.

Як показує практика, при усному поясненні нового чи читанні підручника учні легше засвоюють односюжетний матеріал, ніж багато-аспектний зміст. Коректуючи підручник, учитель пояснює найбільш важливу, важку частину змісту - базові знання, доповнюючи і конкретизуючи їх необхідними головними фактами і яскравими, образними прикладами. Легку для засвоєння частину змісту підручника вчитель при поясненні взагалі опускає, її учні прочитують у класі чи вдома самостійно. Основна увага звертається на складний теоретичний матеріал, базові знання.

У 8-9 класах поступово зростає питома вага самостійного опрацювання учнями нового навчального матеріалу за допомогою різних джерел інформації. Завданням учителя є звернути увагу учнів на найбільш складні питання за допомогою відповідних прийомів організації їх пізнавальної діяльності. Засобами навчання тут повинні бути не тільки навчальні тексти, а й різні види наочності та ТЗН.

На уроці формування вмінь і навичок змістом діяльності учителя буде роз'яснення учням значення і структури одного чи декількох засвоєваних прийомів, надання відповідного алгоритму діяльності (пам'ятки), демонстрації застосування прийому навчальної роботи.

6) Осмислення нових знань і умінь - це етап, метою якого є відновлення в пам'яті та усвідомлення головних історичних подій, які засвоюються, дат, понять і теоретичних положень уроку і відпрацювання нових прийомів навчальної роботи. Часто такі завдання вирішуються у процесі самостійної роботи учнів за певною невеличкою системою пізнавальних завдань, що орієнтована на звернення уваги учнів до основних моментів нової інформації вже на рівні перетворення, за допомогою фронтальної бесіди з основних (переважно теоретичних) моментів навчальної теми, картографічних і хронологічних задач, а також деяких видів тестів. Цей етап уроку не завжди є присутнім у структурі заняття явно і відкрито, розчиняючись у попередньому і наступному. На уроці формування вмінь і навичок цей етап організовується за допомогою тренувальних вправ і відповідних завдань, що виконуються за зразками (пам'ятками) під керівництвом учителя.

7) Систематизація й узагальнення нових знань і умінь на перетворюючому і творчому рівнях. Змістом цього компонента уроку є розв'язання пізнавальних задач, у тому числі проблемних і творчо-образних, де школярі одержують можливість застосувати нові знання й уміння в іншій навчальній ситуації, визначитися у власному відношенні до досліджуваних фактів, покритикувати існуючі оцінки і сформулювати власні висновки. Приводом до класної дискусії можуть стати тести з вільними відповідями і групові звіти про виконані завдання.

8) Підведення підсумків уроку - це дуже важливий етап уроку. Саме тут проясняється зміст проробленого, підводиться риска під знаннями, що повинні бути засвоєні, і встановлюється зв'язок між тим, що вже відомо, і тим, що знадобиться у майбутньому.

Функції підсумкового етапу уроку:

- прояснити зміст опрацьованого;
- співвіднести реальні результати з очікуваними;
- проаналізувати, чому відбулося так чи інакше;
- зробити висновки;
- закріпити чи відкоригувати засвоєння інформації або відповідних умінь і навичок;
- намітити нові теми для обмірковування;
- встановити зв'язок між тим, що вже відомо, і тим, що варто засвоїти, навчитись у майбутньому;
- скласти план подальших дій.

Цей етап уроку може бути проведений за допомогою уявного мікрофона, фронтальної бесіди, обміну думками в парах з досягнення очікуваних результатів уроку. Тут учитель разом з учнями має оцінити роботу класу та окремих учнів, визначити перспективи подальшої діяльності.

9) Інструктаж з домашнього завдання теж є певною, але жорстко не встановленою частиною уроку. Протягом декількох хвилин у прийнятний момент заняття школярам докладно роз'яснюються завдання домашньої роботи, рекомендуються джерела і прийоми роботи з ними, обумовлюються форми перевірки. Ефективне домашнє завдання повинне складатися з двох частин:

- обов'язкової, тобто призначеної всім учням (параграф, робота з картою, хронологією і поняттями);
- варіативної, тобто логічних, проблемних і творчих завдань, серед яких школярі вибирають те (ті), що відповідає їхнім пізнавальним здібностям і інтересам.

10) Перевірка знань і умінь - останній із компонентів уроку, у логічній послідовності замикаючий процес вивчення нової теми (за умов тематичного оцінювання знань) й інколи представлений на початку наступного заняття (комбінований урок). Однак у сполученні з компонентом № 7 він може утворити самостійний тип уроку - повторювально-узагальнюючий, а без нього стати головним елементом уроку контролю та корекції знань, умінь та навичок.

При підготовці до уроку слід пам'ятати, що незалежно від стажу практичної роботи вчитель випереджає кожний навчальний рік, півріччя, чверть і кожне заняття ретельною підготовкою, що складається з декількох етапів. Варто чітко уявляти собі ці етапи та їх послідовність:

- 1) аналіз Державного стандарту, шкільних програм, вивчення підручників і поурочних посібників;
- 2) розробка тематичного і поурочного планування;
 - визначення місця уроку в темі чи розділі, його очікуваних результатів;
- 4) аналіз пізнавальних можливостей класу;
- 5) добір методичних прийомів і засобів навчання відповідно до очікуваних результатів уроку та вибір методичного варіанта уроку;
- 6) складання конспекту чи розгорнутого плану уроку. Розглянемо ці етапи.

Перший етап. Підготовка до уроків починається ще до початку навчального року з вивчення Державного стандарту і програм для всіх класів. Тільки в цьому випадку вчитель буде давати не окремі уроки, а систему уроків з теми і курсу в цілому. На основі цих документів учитель виявляє систему фактів і понять, вивчення яких буде поглиблюватися й уточнюватися в міру оволодіння учнями знаннями, уміннями і навичками, розвитку їх особистості. Потім він простежує, як ця система відбита в шкільних підручниках, якою є їхня структура і зміст, характер викладення історичного матеріалу, методичний апарат. Аналіз підручників дасть можливість виявити взаємозалежні уроки, їхню роль і місце в досліджуваному курсі. Більш детальний перегляд Державного стандарту, підручника і програми дозволить з'ясувати освітньо-виховні цілі вивчення розділів і тем курсу.

Другий етап. Після цього можна скласти тематичне планування уроків - систему їх поєднання з урахуванням історичних і логічних зв'язків, форм і типів занять. Як правило, вчитель під час складання тематичного планування визначає перспективні цілі вивчення розділів і тем при попередньому ознайомленні з тим чи іншим навчальним курсом. Він визначає теми, зміст яких буде розкривати сам, і теми, доступні для самостійного вивчення учнями. Лише з'ясувавши пізнавальні можливості учнів конкретного класу, вчитель на базі тематичного планування може скласти поурочні плани.

Форма тематичного планування вивчення розділу (теми) представлена в таблиці.

Тематичне планування

№	Розділ, тема, основні питання уроку	Основні поняття та провідні ідеї	Уміння і навички, що формуються	Тип уроку	Міжпредметні, міжкурсові та внутрі-курсові зв'язки	Обладнання	Література
---	-------------------------------------	----------------------------------	---------------------------------	-----------	--	------------	------------

Третій етап. На основі тематичного планування учитель може чітко уявити собі місце кожного з уроків у реалізації загальних цілей історичної освіти в цілому, конкретного курсу, розділу. Визначенню очікуваних результатів уроку має передувати структурно-методичний аналіз досліджуваного матеріалу, що є особливо важливим для молодого учителя. У 80-х роках ХХ ст. П.В. Гора ввів у науковий обіг термін «структурно-функціональний аналіз». Під структурним аналізом він розумів логічну обробку змісту уроку вчителем з метою виділення у змісті навчального історичного матеріалу головних історичних фактів і теоретичних положень, що впливають з їх аналізу і узагальнення. Ці висновки й узагальнення можуть бути сформульовані в підручнику чи не сформульовані і сховані у фактах і їхніх зв'язках. Функціональний аналіз є визначенням освітніх, виховних і розвиваючих можливостей, виділених при структурному аналізі компонентів змісту уроку. Якщо доповнити поняття структурно-функціонального аналізу відбором відповідних (адекватних)

змісту навчального історичного матеріалу уроку прийомів і засобів навчання, ми приходимо до проведення операції структурно-методичного аналізу. Алгоритм такого аналізу наведений у таблиці.

Структурно-методичний аналіз змісту навчального історичного матеріалу уроку

План вивчення	Головні і неголовні факти	Результати емпіричного вивчення фактів	Прийоми і засоби навчання	Теорія (поняття, зв'язки, тенденції)	Результати теоретичного вивчення навчального матеріалу	Прийоми і засоби навчання
	<p>Які головні факти виділяються? Чому вони головні? Які неголовні факти розкривають головні? Чому вони неголовні?</p>	<p>Чи можна створити історичні образи? Які? Чи можна викликати емоційне переживання? Яке? Яким є вплив фактів на розвиток уяви? У чому розвиток наочно-образного мислення, мови? Розвиток яких умінь і компетенцій учнів відбувається?</p>	<p>Якими прийомами та засобами можна забезпечити формування уявлень учнів? Які прийоми і засоби застосувати для викладання неголовних фактів?</p>	<p>Які теоретичні положення, висновки, узагальнення аналізуються?</p>	<p>Які види понять і зв'язків формуються? На якому рівні пізнавальної діяльності вже засвоєні учнями дані поняття, зв'язки та тенденції? Які прийоми розумової діяльності будуть розвиватись при роботі над даним теоретичним матеріалом? Чи існують такі міжпредметні, міжкурсіві, внутрікурсіві зв'язки, що можуть сприяти засвоєнню даного навчального історичного матеріалу? Розвиток яких умінь і компетенцій учнів відбувається? Які ціннісні судження формуються?</p>	<p>Якими прийомами та засобами можна забезпечити формування понять, зв'язків та тенденцій?</p>

					в учнів? Виховання яких поглядів і переконань відбувається?	
--	--	--	--	--	--	--

На третьому етапі підготовки учитель на основі заповнення 1, 2, 3, 5, 6 граф таблиці, відповідаючи для себе на запитання щодо функціональних можливостей того чи іншого компонента навчального історичного матеріалу, формулює очікувані результати уроку.

Вимоги до очікуваних результатів уроку викладені вище, тому тут тільки зауважимо, що замінивши традиційно розділені у дидактиці та методичці історії цілі викладання (навчити учнів) і учіння (навчитись самому), на планування очікуваних результатів, ми маємо можливість отримати нарешті уявлення про спільні результати процесу взаємодії, яка відбувається в реальному житті.

Формулювання очікуваних результатів уроку для сприяння успішності навчання учнів має відповідати таким вимогам:

висвітлювати результати діяльності на уроці учнів, а не вчителя, і бути сформульованим таким чином: «Після цього уроку учні зможуть...»;

- чітко відбивати рівень навчальних досягнень, який очікується в результаті уроку. Воно має передбачати:

1)обсяг і рівень засвоєння знань учнями, що буде забезпечений на уроці;

2)обсяг і рівень розвитку навичок і умінь, яких буде досягнуто після уроку;

3)ставлення (оцінку) учня до явищ, подій, процесів, засвоєних на уроці знань, умінь, навичок, що забезпечує розвиток емоційно-ціннісної сфери дитини, вплив на її переконання, характер, поведінку тощо.

Наприклад, якщо тема уроку в 6-му класі «Найдавніші землероби та скотарі на території України».

План змісту уроку: 1. Поява землеробства й скотарства за неоліту. 2. Трипільська культура. Господарство, побут, духовне життя. 3. Скотарі Степу.

Очікуваними результатами уроку будуть:

Після цього уроку учні зможуть:

- розповідати про появу землеробства і скотарства;

- показувати на карті територію розселення трипільців;

- описувати господарство, побут і духовне життя трипільців;

- характеризувати спосіб життя скотарських племен;

- висловлювати власне ставлення щодо значення появи землеробства і скотарства у житті людства.

Четвертий етап передбачає: 1) аналіз особливостей складу учнів конкретного класу; 2) визначення домінуючого характеру діяльності учнів, що включає в себе три рівні пізнання - відтворюючий, перетворюючий, творчо-пошуковий (творчий).

Найпростіший - відтворюючий рівень. Учень лише відтворює все те, що дає на уроці вчитель (повторює міркування; креслить за вчителем таблицю; показує об'єкт, який тільки що показав учитель). Більш складний - перетворюючий рівень пізнання (учень слухає лекцію і складає її план; по декількох параграфах підручника заповнює таблицю: за словесним описом показує об'єкт на карті).

Найскладніший - творчо-пошуковий рівень (учень аналізує документи і робить самостійні висновки; проводить аналіз підручника на основі джерел; продумує альтернативні ситуації в розвитку історичних подій).

Від обраного рівня діяльності учнів будуть залежати методи роботи вчителя на уроці. У слабо підготовленому класі доведеться скоротити опитування і більше часу виділити на роз'яснення нового, у сильному класі - збільшити кількість логічних завдань і т. ін. Від активності і підготовленості учнів класу залежить темп викладення матеріалу. Варто мати на увазі, що на уроці темп викладення матеріалу має бути повільнішим за темп розмовного мовлення (120-150 слів за хвилину).

Враховуються також стан учнів, їх можливий настрій (наприклад, у передсвяткові дні) і працездатність (який це урок за розкладом), наявний час (для всіх етапів уроку з урахуванням можливостей учнів).

П'ятий етап. Учитель заповнює 4 і 7 графи таблиці структурно-методичного аналізу, відбираючи потрібні для досягнення очікуваних результатів прийоми і засоби навчання. Потім для кожного класу готується свій методичний варіант уроку. Учитель продумує:

- як буде пояснювати новий матеріал і що в цей час будуть робити учні;

- чи планується опитування, якщо так, то яким чином і в якій частині уроку;

складаються чи підбираються пізнавальні завдання в залежності від рівня навченості учнів класу;

- яка буде організація повторення;
- кого треба запитати;
- які питання поставити з урахуванням попередніх знань, який буде хід бесіди;
- що і як задати додому.

Шостий етап передбачає визначення типу уроку та його структури. Реалізуючи його, учитель продумує:

- як почати урок (оргомент);
- якою буде послідовність розташування елементів уроку навчання, скільки часу варто відвести на кожен етап уроку;
- чим учні будуть займатися на різних етапах уроку;
- як мотивувати пізнавальну діяльність на сприйняття нового;
- до яких видів робіт залучити учнів;
- яка діяльність може викликати інтерес;
- які дати пізнавальні завдання;
- з якого приводу будуть висловлені особисті думки;
- як поставити проблемні питання;
- як організувати домашнє завдання і як воно буде враховувати засвоєння знань уроку.

Результати цієї роботи фіксуються у конспекті уроку.

У конспекті учитель фіксує все те, до чого він прийшов у результаті вивчення спеціальної і методичної літератури, структурно-методичного аналізу і своїх міркувань над майбутнім уроком. Конспект потрібний для підготовки до уроку, тому що робота над ним допомагає організувати навчальний матеріал, його логічну послідовність викладу, визначити співвідношення ланок уроку, уточнити формулювання і поняття. На уроці ж варто керуватися розгорнутим планом.

У конспекті вчитель формулює питання для опитування, записує перехід до початку викладу нового матеріалу, висновки, формулювання й узагальнення. Викладається також той чи інший вид розповіді вчителя на уроці, методика викладання. Учитель формулює питання і завдання учням по ходу опрацювання нового, способи роботи з картиною, картою, ілюстрацією, передбачає запис термінів, схем на класній дошці. Усе це дозволяє досягти чіткості і виразності на уроці, зробити урок яскравим, творчим і результативним. Досліпний запис дає можливість підготуватися до вільного (без конспекту) викладення матеріалу на уроці.

Конспект включає назву теми уроку, очікувані результати, перелік обладнання, зміст навчального матеріалу, регламент проведення окремих етапів, методику організації роботи. Решта подається у вигляді таблиці.

<http://studopedia.org/7-3579.html>